

فرصت ها و تهدیدهای آموزش مجازی برای دانش آموزان کلاس اول ابتدایی دبستان خورشید شهرستان اردکان نویسنده اول¹

¹ فارغ التحصیل کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، روانشناسی و علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

چکیده

همه گیری کرونا تأثیرات فراوانی را بر جامعه ی بشری داشته و نظام های آموزشی در کشور و دنیا را تحت تأثیر خود قرار داده است و با مجازی شدن کلاس های آموزشی فرصت ها و تهدیدی هایی برای دانش آموزان و والدین ایجاد شده است بنابراین هدف اصلی مقاله شناسایی فرصت ها و تهدیدهای آموزش مجازی است. روش پژوهش توصیفی - تحلیل بوده که برای اعتبار بخشی به یافته ها از روش مشاهده ی مستقیم و میدانی استفاده شده است. یافته های پژوهش نشان می دهد که آموزش های مجازی در ساحت های مختلف من جمله تربیتی، علمی و اجتماعی فرصت ها و تهدیدهای گوناگونی را سبب می شود که با توجه به آن ها می توان به بهبود شرایط آموزش و پرورش در این دوران کمک کرد.

Corona epidemic has had a great impact on human society and has affected the educational systems in the country and beyond, and with the virtualization of educational classes, opportunities and threats have been created for students and parents, so the main purpose of this article Identify the opportunities and threats of e-learning. The research method is descriptive-analytical, which uses direct and field observation method to validate the findings. The research findings show that virtual education in various fields such as educational, scientific and social opportunities and threats. It causes a variety that can help improve the conditions of education in this period.

واژگان کلیدی:

آموزش مجازی
فناوری اطلاعات
فرصت های آموزشی
تهدیدهای آموزشی
فضای مجازی

*—ساجدی، س.
کارشناسی ارشد
روانشناسی بالینی،
دانشگاه تهران

sarasajedi9665@gmail.
con

¹ سارا ساجدی . کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی. دانشگاه تهران.
Sarasajedi9665@gmail.com

طرح مساله

یادگیری الکترونیکی طی سال های اخیر به عنوان یکی از کاربردهای مهم فناوری اطلاعات و ارتباطات در جهان مطرح بوده است. این نوع آموزش که به عنوان آموزش غیرحضوری و یا مجازی نیز خوانده می شود، روشی نوین در ارائه آموزش با کمک فناوری های نوین اطلاعات است (1). در آموزش مجازی، آموزش های حضوری به طور کامل شبیه سازی شده و به صورت مجازی و الکترونیکی ارائه می گردد. این شیوه آموزشی به دو صورت همزمان و غیرهمزمان امکان برگزاری دارد. در شیوه مجازی همزمان، تبادل اطلاعات به صورت زنده و در لحظه صورت می گیرد و در آن امکان بحث و پرسش و پاسخ در حین آموزش و یادگیری فراهم می شود. در نوع آموزش مجازی غیرهمزمان، مطالب آموزشی در قالب صوت و تصویر، ضبط و در زمان دیگر در اختیار دانش آموزان قرار می گیرد. این نوع آموزش نیز امکان سنجش و ارزیابی تحصیلی از طریق آزمون و تکالیف را فراهم می سازد. باید اذعان داشت که توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در برنامه های آموزش و پرورش منجر به تحول کیفی اهداف، برنامه

ها ، روش ها و در نتیجه اثربخشی آموزش و پرورش می شود. تنوع مراکز اطلاع رسانی در محتوا و روش ، از بین رفتن مرزهای کسب اطلاعات و دانش و زمزمه حضور مدارس مجازی در کنار مدارس سنتی واقعیتی انکار ناپذیر است و آموزش و پرورش نمی تواند از کنار این تحولات به آسانی بگذرد و یا نظاره گر آن ها باشد (2).

اگر چه در مورد تأثیر شگرف فناوری اطلاعات در دستیابی سریع ، آسان و ارزان به اطلاعات فراوان ، اتفاق نظر وجود دارد و این کارکرد فناوری اطلاعات به عنوان مهم ترین گام در جهت توسعه علمی و تکامل جامعه بشری مورد تقدیر و توجه قرار گرفته است ولی درباره پیامدهای آن تردیدهای جدی به چشم می خورد (3) لذا یکی از علایق کنونی متفکران این حوزه ایجاد آگاهی در میان سیاستگذاران نظام های آموزشی نسبت به کاربرد فناوری در آموزش و پرورش است تا تدوین و اجرای سیاست های مربوط، با آگاهی همه جانبه از فرصت ها و تهدیدهای نهفته در هریک از کاربردهای این پدیده باشد (4) اما این که شناسایی و تحلیل نقاط قوت و ضعف و فرصت ها و تهدیدها بر اساس چه ملاکی صورت بگیرد نیز بسیار حائز اهمیت است ؛ موضوع آموزش های مجازی، دردسرهای خاص خود را به همراه

خواهد داشت. از این رو بی تردید تغییر رویه ی آموزشی از حضوری به مجازی، به ویژه در بین دانش آموزان فرصت ها و تهدیدهایی به دنبال خواهد داشت.

با توجه به توضیحات داده شده مساله ی پژوهش حاضر را می توان بررسی فرصت ها و تهدیدهای آموزش مجازی در نظر گرفت.

فرصت ها و تهدیدهای آموزش مجازی

آموزش الکترونیکی نسبت به آموزش سنتی دارای مزایای عمده ای است. در بیان فرصت ها و تهدیدهای آموزش مجازی با دو دسته از فرصتها و تهدیدها روبرو می شویم 1- فرصت ها و تهدیدهایی که کاملاً مرتبط با ماهیت آموزش مجازی است و در نتیجه تغییراتی است که در این روش از آموزش در ارائه محتوا ، روش تدریس ، نقش معلم ، نقش دانش آموز و رابطه معلم و دانش آموز و نحوه ارزشیابی اتفاق می افتد

2- فرصت ها و تهدیدهایی که مثلاً فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان یک زیر ساخت مرتبط می شود .

آموزش الکترونیکی از متغیرهای زمان و مکان مستقل است. وقتی مطالب به صورت متن، تصویر، صدا، و حرکت

ارائه می شود از جذابیت بیشتری برای دانش آموز برخوردار است مخصوصاً برای دانش آموزان دوره ی ابتدایی که آهنگ و تصاویر به علاقه مندی آن ها به یادگیری کمک خواهد کرد (با کمک تولید محتوای مهیج توانسته ام به جذب و علاقه مندی دانش آموزانم کمک کنم)

در مدارس مجازی به روش های یادگیری اهمیت بیشتری می دهند آموزش های مجازی باعث می شود دانش آموزان بتوانند چندین بار آموزش ها را مرور کرده و در ذهن خود تثبیت کنند. در چنین آموزش هایی از عناصر متفاوتی نظیر: صوت، تصویر، امتحانات کوتاه مدت، و تعامل با دانش آموز و سایر موارد برای تأکید مجدد در فراگیری هدفمند استفاده می شود و پیگیری وضعیت آموزشی افراد و میزان پیشرفت آنها نیز به راحتی قابل بررسی است.

یکی دیگر از مزایای انکار ناپذیر آموزش مجازی بحث ارزشیابی است، در این نوع آموزش نه تنها ارزشیابی با سرعت بیشتری انجام می شود بلکه حرکت به سوی خود ارزشیابی که میتوان آن را یکی از اهداف مهم آموزش و پرورش دانست در اینجا در حال شکل گیری است. دانش آموز با ارزشیابی مستمر خود به شناخت بهتری نسبت به خودش دست می یابد و به طور قطع در

پیشرفتش مؤثر خواهد بود. (گیمیفیکیشن ها یکی از راه های ارزشیابی جذاب برای دانش آموزان می باشد)

از آنجا که در طراحی آموزشی در آموزش مجازی ، تدوین محتوا به وسیله خود طراحان آموزشی صورت می گیرد و از سویی طراحان می توانند با گنجاندن روش ها ، تکالیف و فعالیت های مشارکتی ، مشارکت فعال یادگیرنده را هم داشته باشند و او را به سمت خودگردانی سوق دهند و از سوي دیگر نقش معلم به عنوان یک هم آموز ، مشاور و تسهیل کننده مطرح است نه صرفاً یک منتقل کننده دانش ، لذا می توان گفت این روش از آموزش می تواند نقش خوبی در یادگیری دانش آموزان داشته باشد (یکی از کارهایی که من در این زمینه انجام داده ام استفاده از خود دانش آموزان برای تدریس مباحث درسی است که در کنار جذب دیگر بچه ها به تسهیل یادگیری نیز کمک می کند) ؛ اما چیزی که حائز اهمیت است و به هیچ وجه قابل صرف نظر نیست این است که دانش آموز در فضای مجازی علاوه بر محتوای طراحی شده می تواند به راحتی به انواع و اقسام اطلاعات دسترسی پیدا کند

دسترسی آسان به اطلاعات از آن جهت که در منابع مختلف اما محدود مثل زمان ، هزینه و ... صرفه جویی ایجاد می

کند و از سویی فرصت همه جانبه نگری را فراهم می آورد مفید است اما از آنجا که معمولاً در فضای مجازی همه این اطلاعات لزوماً به ارزش ها و نظام معیار مد نظر ما پایبند نیستند و از سویی مخاطب هم معمولاً اطلاعات دریافت شده از اینترنت و فضای مجازی را صرف دیجیتال و اینترنتی بودن به طور کامل می پذیرد و علمی می پندارد و این مسئله در مورد یادگیرندگان کم سن به احتمال بسیار بیشتری رخ می دهد، نمی توان به این دسترسی آسان چندان خوش بین بود مگر این که مخاطبی در معرض این اطلاعات قرار بگیرد که از مهارت های تفکر همچون تفکر انتقادی و تفکر منطقی برخوردار باشد و یا نقادانه عمل نماید و دست به گزینش بزند (5) که در کودکان دوره ی ابتدایی این چنین مهارت هایی به خوبی تقویت نشده که از طریق قصه گویی ها و نمایش های خلاق می توانیم آن ها را پرورش دهیم. به نظر می رسد دسترسی به این اطلاعات در فضای مجازی می تواند در صورت فقدان چنین گزینش و تعقلی به راحتی ، آزادی انتخاب را از مخاطبی که در دوره های اولیه رشد قرار دارد ربوده و او را در بند اطلاعات ناصحیحی که به غلط و بر اثر تبلیغات حقیقت پنداشته شده اند قرار گیرد از سویی دیگر حتی اگر در خوش بینانه ترین حالت هم طراحی آموزشی دوره مجازی کاملاً منطبق بر

فلسفه تربیتی مدنظر ما هم باشد باز هم نمی توان منکر رویدادهای تجاری ، سیاسی و اقتصادی در آموزش مجازی شد که ممکن است به عنوان موانع در این راه ایجاد اشکال نمایند. گاهاً اغراق و مبالغه درباره آنها می تواند دانش آموز را در فضایی قرار دهد که این فناوری با تمامی کارکردهایش را برتر از انسان در نظر بگیرد ؛ به عبارت دیگر به جای اینکه با دیدن چنین پیشرفتهایی ، انسان و نحوه تعقل او که منجر به خلق چنین فناوری شده را مورد تمجید قرار دهد ، به تمجید از فناوری بپردازد.

از سویی همان طور که پیش از این هم مطرح شد یکی دیگر از دغدغه های قابل توجه این است که در اطلاعات ارائه شده در فضای مجازی الزاما پابندی به ارزش ها و اصول اخلاقی مطرح نیست که این خود می تواند به عنوان تهدیدی مطرح شود یعنی وجود محرک های غریزی و مطالب ضد اخلاقی می تواند دغدغه برانگیز باشد (یکی از اتفاقاتی که در این دو سال اخیر گریبان دانش آموزان ما را گرفته است استفاده ی نامناسب از فضای مجازی و پخش کلیپ های نامناسب از خودشان می باشد که همه به دلیل جذابیت فضای مجازی است)

یکی دیگر از موارد مطرح شده این است که در آموزش مجازی یادگیرنده با سایر یادگیرندگان و معلم ارتباط چهره به چهره ندارد لذا یکی دیگر از دغدغه های جدی در آموزش مجازی مسئله ی اجتماعی شدن و تربیت اجتماعی دانش آموزان است هرچند "بارت" صاحب نظر در این حوزه معتقد است که کامپیوتر رسانه ای اجتماعی است و از نظر وی می توان کامپیوترها را برای غنی سازی تعاملات اجتماعی در فرایند یاددهی یادگیری به کار بست با این حال از یک سو به نظر می رسد نحوه ی استفاده از فضای مجازی در آموزش در میزان اجتماعی شدن یا نشدن دانش آموز تاثیر گذار است و در سوی دیگر باز هم تردیدهای جدی وجود دارد که این نوع تعاملات منجر به رشد اجتماعی واقعی و همه جانبه ی دانش آموزان گردد . به عبارتی در تعاملات مجازی دانش آموز و معلم به راحتی و با استفاده از زبان بدن و ابراز احساسات نمی توانند حس خود را منتقل کنند که این مولفه در فضای آموزش مجازی از دست می رود زیرا ارتباط مجازی چهره به چهره نیست و فاقد تجربه ی حسی می باشد.(با توجه به تجربیات خودم آموزش های مجازی از اجتماعی شدن دانش آموزان کاسته است و آن ها ساده ترین مهارت های ارتباطی را نیز نمی دانند)(6)

یکی دیگر از موارد این است که تعامل انسان ها در مقایسه با تعاملات در فضای مجازی غیرقابل پیش بینی و مخاطره آمیز است و این خود منجر به پرورش روحیه ی انزوا خواهد شد و همچنین جامعه پذیری شناخت آداب و رسوم که صرفا از طریق تعاملات واقعی است بدست نخواهد آمد

هرچند خانواده نقش مهمی را در این زمینه دارد ولی یکی از اصلی ترین وظایف مدرسه شرکت دادن دانش آموز در فرایند هدایت شده اجتماعی شدن است که این امر در آموزش مجازی محقق نمی شود.

جمع بندی و نتیجه گیری

حرکت برای استفاده از آموزش های مجازی بیشتر شده است بنابراین در بکارگیری فناوری اطلاعات در عرصه ی آموزش و پرورش باید مراقب باشیم تا تهدید ها فرصت تامل و تدبر ناشی از فرصت ها را از ما نگیرد لذا نیازمند راهبردهای منطقی آموزش مجازی جهت تحلیل نقاط قوت و ضعف آن ها هستیم.

در نتیجه با شناسایی فرصت ها (که یکی از مهم ترین آن ها خلق خلاقیت و فرصت یادگیری بیشتر) و تهدید ها (که یکی از مهم ترین آن ها کاهش مهارت های ارتباطی است) با

کمک ابزار لازم می توانیم طرح هایی را جهت کاهش اثرات منفی و افزایش اثرات مثبت آن بکار ببریم.

فهرست منابع و مآخذ

- (1) هرمن، جری جی و هرمن، جانیس آل (1384). برنامه ریزی تغییر و نوگرایی در مدیریت آموزشی. ترجمه ی علی علاقه بند. تهران؛ ارسباران (سال انتشار به زبان اصلی 1994)
- (2) عبادی، رحیم. (1384). فناوری اطلاعات و آموزش و پرورش. تهران؛ موسسه فناوری آموزشی مدارس هوشمند
- (3) علم الهدی، جمیله. (1383). تبیین فلسفی کارکردهای پنهان فناوری اطلاعات در همایش برنامه ی درسی در عصر فناوری و اطلاعات و ارتباطات. تهران؛ آییثر: انجمن برنامه ریزی درسی ایران.
- (4) مهرمحمدی، محمود و نفیسی، عبدالحسین. (1383) گزارش تلفیق مطالعات طرح تدوین سیاست های فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش و پرورش. تهران؛ آرشیو اسناد کتابخانه و مرکز اسناد و اطلاع رسانی سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزش و پرورش.

- (5) عطاران و همکاران. (1383). تحلیل روانشناختی و تربیتی کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش و پرورش . تهران؛ آرشیو اسناد کتابخانه و مرکز اسناد و اطلاع رسانی سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش
- (6) ذوعلم، علی. (1387). الگوی مفهومی هدف گذاری درسی و تربیتی. تهران؛ دفتر تالیف و برنامه ریزی کتب درسی. طرح تولید برنامه ی درسی ملی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران
- (7) شاه بیگی، فرزانه. نظری، سمانه. (1390) . آموزش مجازی : مزایا و محدودیت ها. مرکز مطالعات و توسعه ی آموزش علوم پزشکی یزد. شماره 4. ص 47-54
- (8) رام، سمیه. فرصت ها و تهدیدهای آموزش مجازی از منظر اهداف تعلیم تربیت اسلامی. چهارمین کنفرانس ملی مدیریت تکنولوژی ایران.